

Förslag till

SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET SKÅNINGSTORPSKÄRRET

Upprättad 1974 i samråd mellan Skövde kommun och länsstyrelsens naturvårdsenhet på grundval av inventering och åtgärdsförslag, vilka utförts av Bengt M P Larsson, Växtbiologiska institutionen, Uppsala universitet 1968 och 1974.

Planen består av tre delar: en allmän del, som baseras på PM från 1968, en plan för skötsel och disposition samt en del, som behandlar anordningar m.m.

I. ALLMÄN BESKRIVNING

A. Data

Ägare: Skövde kommun.

Fastighet: del av stadsägan nr 7092.

Kommun: Skövde

Läge: Ryds fg, strax sydväst om Skåningstorp, ca 1,2 km norr om Karstorpssjön. Top. kartbladet 8D Skara NO.

Areal: 2,4 ha

Beslut: 23/9 1970

Syfte med avsättningen: Att för framtiden bevara kärrets karaktär av orkidérikt, mosaikartat extremrikkärr av källtyp att utnyttjas i första hand för forskning och undervisning.

Föreskrifter: (enligt Skaraborgs läns allmänna kungörelser, landskansliet, 162/1970). Det är förbjudet att skada växtligheten, exempelvis genom att hugga ned träd och buskar, plocka blommor eller gräva upp växter, att gödsla eller bespruta området ned bekämpningsmedel,

att anlägga nya eller förändra befintliga vattendrag, utföra andra grävnings- eller schaktningsarbeten eller att till området avleda vatten,

att verkställa plantering eller uppföra byggnader,

att tippa avfall eller anordna skrotupplag.

Betesgång får förekomma endast i begränsad omfattning.

Förvaltning: Reservatet skall förvaltas av Skövde kommun.

Skötsel: För reservatets skötsel och disposition skall denna skötsel- och dispositionsplan, ^{gälla} vilken efter godkännande av markägaren, hörande av naturvårdsverket och skötselrådet fastställas av länsstyrelsen. Planen skall vid uppkommande behov kunna revideras på förslag av såväl markägaren som länsstyrelsen och på nytt fastställas av länsstyrelsen.

B. Naturförhållanden

Reservatet omfattar kärret och närmast omgivande fastmarkspartier. Kärret, som i huvudsak sluttar mot norr, bildar en triangel med spetsen vänd norrut.

Utmed Billingens östra sluttning löper ett ca 1,5 km brett stråk av komplexa isälvsavlagringar, vilkas nordligaste del, Rydfältet, avslutas med ett ganska abrupt nivåfall i höjd med Skåningstorp. Skarpa ryggar och brant nedskurna sänkor utmärker detta terrängavsnitt. Jfr karta nr 1.

Ett flertal källor finns i dessa sluttningar. På 123-metersnivån föds sålunda den bäck, som rinner fram norrut i den markanta ravinen ca 300 m väster om Mariestadsvägen. Denna bäck (= östra källbäcken) bildar i sitt nedre lopp kärrets östra- nordöstra gräns och förenas

i dess nedre (och norra) hörn med en västlig bäckfåra (= västra källbäcken), som har sina källor på 115-117-metersnivån i den skarpa sluttning, som bildar kärrets avgränsning åt söder. Den västra källbäcken består i sitt övre lopp av två grenar, vilka avvattnar var sitt källområde. Dessa källområden utgör sålunda en synnerligen väsentlig del av kärret som helhet. - En mindre, central bäckfåra avvattnar vissa delar av samma källflöden i sydsluttningen samt större delen av det öppna axagskärret med innanför liggande skogskärr. Denna centralfåra sammanrinner med den östra källbäcken 25-30 m innan denna senare förenas med den västra källbäcken.

Den östra källbäcken har (sannolikt för bevattningsändamål) reglerats med en enkel dammanläggning omedelbart utanför och uppströms reservats gränsen. I fastmarkssluttningen omedelbart norr om dämnet finns en inbyggd, mindre vattentäkt. I övrigt är kärrets hydrografi opåverkad av dräneringsingrepp och dylikt. Skogsmarken väster om reservatet är dock tätt genomdragen av diken.

Skåningstorpsskärrets vegetation (karta nr 2) betingas av riklig tillgång på starkt kalkhaltigt, i källor framvällande grundvatten. Kalkhalten är så hög att aktiv tuffbildning (utfällning av kolsyrad kalk kring växtdelar) förekommer, särskilt vackert utmed den västra källbäcken. Kärrets vegetation tillhör därför extremrikkärrens exklusiva typ, en naturtyp som alltmer försvinner på grund av olika mänskliga ingrepp.

Den centrala källbäcken delar kärret i en östlig och en västlig hälft. Större delen av den östra hälften bär skog (östra skogskärret). Centralt finns ett öppet och vackert kupolformat axagskärr. I övergång en mellan detta och skogskärret förekommer en zon med stortuviga starrarter. - Den västra hälften utmärks av två mycket distinkta

enheter, dels det mycket blöta och öppna samhället utmed västra källbäcken, dels tuffryggens fuktängssamhälle. Därtill kommer sedan den speciella källvegetationen och vissa högstarrsamhällen utmed bäckfårornas nedre delar. - För en detaljerad beskrivning hänvisas till PM från 1968.

Kärret har in i sen tid betats med såväl nöt som hästar, men endast högst extensivt. Detsamma gäller den kärret omgivande fastmarksskogen. Kvarstående tallstubbar i östra kärrskogen bevisar tidigare plockhuggning i detta parti.

C. Kommunikationer

Reservatet kan för närvarande lätt nås söderifrån via skogsväg och stig från Mariestadsvägen. Stigen anknyter till reservatets sydöstra hörn. Det är även möjligt att nå reservatet norrifrån via den gärdesväg, som går västerut från Skåningstorp.

II. SKÖTSEL OCH DISPOSITION

A. Allmän målsättning för mark- och vegetationsvård

Den allmänna målsättningen för naturreservatets skötsel skall vara att vårda området så att de naturvetenskapliga intressena tillgodoses, dvs att icke annat än i absoluta undantagsfall och för klart uttalat ändamål påverka kärrets naturliga utveckling.

Insatserna inriktas på att stoppa igenväxningen i vissa delar av kärret och på ett bibehållande av lövdominansen i marginalområdenas skogsbestånd.

Vårdinsatsernas inriktning och omfattning bör omprövas efter en tioårsperiod.

B. Principer för mark- och vegetationsvård

Efter markens och vegetationens olika känslighet för ingrepp kan reservatet indelas i två huvudområden.

a. Huvudområde I. Marginalområdet (skötselområdena 1-4)

Området bär skog på fastmark respektive på tidigare dränerad torvmark. Bortsett från den branta nordsluttnings nedre del kan området betecknas som måttligt känsligt för ingrepp.

b. Huvudområde II. Kärret (skötselområdena 5-11)

Kärret utgörs av en mosaik av olika växtsamhällen med väsentligt olika blöthetsgrad. De blötaste delarna måste betecknas som extremt känsliga för ingrepp medan de torrare är något mindre känsliga.

C. Allmänt om mark- och vegetationsvårdens genomförande

Avverkning av barrträd i kärret och inom marginalområdet bör helst ske på väl tjälad mark. Det bör särskilt uppmärksammas att de blötaste kärrpartierna på grund av sitt ytliga, rörliga grundvatten knappast tjälas alls under normala vinterförhållanden. Dessa områden blir aktuella att beträda endast vid omhändertagande av ev. vindfällan, Traktor kan icke komma i fråga som hjälpmedel inom reservatet. Dock torde sådan kunna användas för utvinskning.

Busk- och slyröjning på kärrets tuffrygg kan ske även under vegetationsperiodens senare del (augusti-september).

Mer avancerad markstädning torde endast bli aktuell utmed stigar.

Ingen riskomposterings eller risbränning får äga rum inom reservatet.

Endast naturlig föryngring inom de skogbärande delarna, varvid ädelt löv premieras på därför lämpad mark.

Bete (med nötkreatur) kan endast komma ifråga efter blomning och fruktställning, dvs under sensommaren och förhösten.

D. Detaljbeskrivning och detaljåtgärder

Reservatet har indelats i skötselområden (jfr karta nr 2). Dessa områden har avgränsats som mer eller mindre enhetliga vegetations-typer, som kräver en likartad skötsel. För varje skötselområde lämnas uppgifter under de tre rubrikerna beskrivning, mål och åtgärd.

Åtgärder inom själva kärret bör normalt ges högre prioritet än sådana inom marginalområdet. Beträffande underhållsåtgärderna bör noteras att dessa endast avser en första tioårsperiod (jfr II A). Uppgiften "Ingen tillsvidare" betyder sålunda ^{dått} ingen åtgärd är aktuell under den kommande tioårsperioden, men att sådan mycket väl kan bli nödvändig därefter.

Skötselområde 1

Beskrivning: Björkskog av "sumpskogskaraktär" med inslag av al m.m. på tidigare dränerad torvmark.

Mål: Björkskog av "sumpskogskaraktär".

Åtgärd: Engångs: Ingen
Underhålls: Eventuella vindfällen omhändertas. I övrigt ingen åtgärd tillsvidare.

Skötselområde 2

Beskrivning: Fastmarksskog av växlande karaktär efter belägenheten i nordsluttningen: närmast källvegetationen nedtill alskog, uppåt i sluttningen ädellövskog med inslag av barr och annat löv samt hassel.

Mål: Lövskog, nedtill alskog, upptill ädellövskog.

Åtgärd: Engångs: Eventuell gran och tall avverkas.
Underhålls: Eventuella vindfällen upptill i sluttningen omhändertas. Naturlig föryngring av ädelt löv. Öppet-hållande av stigen.

Skötselområde 3.

Beskrivning: Väster om vägen slutet sumpskog, som övergår i östra kärrskogen. Öster om vägen igenväxande fastmarksrygg med ung tall, björk, enstaka ek samt en och hassel.

Mål: Väster om vägen: slutet "sumpskog" som i nuläget.
Öster om vägen: smal bård av ädellövskog.

Åtgärd: Väster om vägen: Engångs: Ingen.

Underhålls: Eventuella vindfällan över vägen omhändertas.

Öster om vägen: Engångs: avverkning av tall och björk.

Underhålls: årlig slyröjning (björk, asp, m.m.).

Skötselområde 4.

Beskrivning: Huvudsakligen en alridå vid bäcken - bildar en skärm mot nuvarande jordbruksfastigheten nordost om reservatet. Därtill kommer ett smalt stråk av öppen betesmark mellan alridån och reservatsgränsen.

Mål: Alridå, som mot fastmarkssluttningen övergår i lövskog.

Åtgärd: Engångs: Ingen

Underhålls: Eventuella vindfällan omhändertas samt styrning av den spontana igenväxningen av betesmarken mot lövdominans.

Skötselområde 5

Beskrivning: Källvegetation av högörtstyp under frodig alskog.

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engångs: Ingen
Underhålls: Ingen tillsvidare

Skötselområde 6

Beskrivning: Öppet, mycket blött kärr med stora ytor dominerade av mossmattor. Extremt känsligt för tramp m.m. Genomflyts av den västra källbäcken. Pågående kalktuffbildning.

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engångs: Ingen
Underhålls: Ingen (jfr dock avsnitt III)

Skötselområde 7

Beskrivning: Högstarrkärr utmed den centrala källbäcken.

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engångs: Ingen
Underhålls: Ingen tillsvidare

Skötselområde 8

Beskrivning: Kalktuffrygg med kalkfuktängsvegetation. Ryggens krön är bevuxet med låga björkar, tallar, enstaka granar och låga enar m.m.

Mål: Öppen kalktuffrygg med kalkfuktängsvegetation.

Åtgärd: Engångs: Ryggens centrala del röjs fri från träd och buskar.

Underhålls: Stubbskott från björk samt övrigt sly efterhålls om möjligt årligen och minst vart tredje år.
Nötbete under sensommar-förhöst kan hjälpa till med öppethållandet.

Skötselområde 9

Beskrivning: Kupolformat axagskärr närmast öster om centrala källbäcken. Centralt i kupolen ett källsprång, som dräneras ned till centralrännan. Kraftig järnockrautfällning. Spridda småtallar och småbjörkar samt enstaka videbuskar.

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engånga: Ingen
Underhålls: Ingen tillsvidare

Skötselområde 10

Beskrivning: Det östra skogskärret har ett m.l.m. slutet trädskikt av tall och björk samt enstaka alar och ett glest buskskikt av brakved och en. Kärret är delvis starkt tuvigt med bl.a. fläckvis förekomst av högstarrarter.

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engånga: Bilskrotet vid gränsen mot område nr 3 bortskaffas snarast.
Underhålls: Ingen tillsvidare

Skötselområde 11

Beskrivning: Björkskog med inslag av al och enstaka gran på tidigare dränerad torvmark (fortsätter utan skarp gräns över i område nr 1).

Mål: Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan.

Åtgärd: Engånga: Ingen
Underhålls: Eventuella vindfällen utöver område nr 6 omhändertas. I övrigt ingen tillsvidare.

III. ANORDNINGAR

A. Allmän målsättning

Även om naturreservatets syfte i första hand är kulturellt-vetenskapligt, innebär detta inte att intresserade besökare ej skulle äga tillträde till reservatet. God information bör i stället bidra till att öka förståelsen för den aktuella naturtypens speciella värden och ekologiska förutsättningar.

Tillgängligheten bör främjas genom lämpligt placerade genomgångar i reservatsgränsens stängsel och genom öppethållande av befintliga (och vid behov utbyggda) vandringsstigar. För att befintliga stigar på bästa sätt skall kunna utnyttjas bör den östra reservatsgränsen förskjutas något österut.

B. Genomförande

a. Informationsskyltar enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar utplaceras vid stängselgenomgångarna.

b. Stängselgenomgångar anordnas i första hand på två platser, utmärkta på karta nr 2. Vid behov kan en ytterligare genomgång (utmärkt som nr 3 på kartan) anordnas.

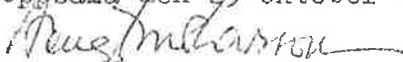
c. Vandringsstigar. Befintliga stigar utnyttjas för kanalisering av besökande. Spångning skall utföras över östra källbäcken i anslutning till stängselgenomgång (utmärkt som nr 2 på kartan). Vid behov kan spångning bli aktuell på andra punkter, i första hand i anslutning till en tredje genomgång i reservatets norra hörn, men även inom det känsliga skötselområde nr 6.

d. Gränsjustering. Reservatets östra gräns förskjuts österut så att befintlig stig helt kommer att ligga inom reservatet (jfr karta nr 2)

e. Gränsmarkering skall utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar. - Viltvänligt stängsel.

f. Tillsyn. En några gånger upprepade tillsyn under vegetationsperioden bedöms som nödvändig för kontroll av skyddsföreskrifternas efterlevnad och slitagesituationen. Tillsynsansvaret åvilar förvaltaren.

Uppsala den 29 oktober 1974

Bengt M P Larsson

ÖNSKEMÅL BETRÄFFANDE EN BUFFERTZON OMKRING NATURRESERVATET
SKÅNINGSTORPSKÄRRET

Ett extremrikkärr av källtyp är alltid en mycket känslig naturtyp, då den är helt beroende av en ostörd hydrografisk situation.

Skåningstorpskärrret utgör inget undantag från denna regel.

Vid skyddet av objekt av denna typ bör man sålunda beakta behovet av en relativt bred buffertzona omkring detsamma och med störst bredd "uppströms" objektet ifråga.

Problemet kan lösas bl.a. genom att en tillräckligt bred buffertzona medtages i skyddsområdet vid reservatsbildningen eller också genom att ett landskapsskyddsförordnande enligt § 19 NVL utläggs på den objektet omgivande terrängen.

I det här aktuella fallet, där Skövde kommun äger samtliga berörda markområden, torde problemet bäst kunna lösas genom att kommunen gör vissa eftergifter för markanvändningen inom en önskad buffertzona vars preliminära omfattning framgår av karta nr 2. Buffertzonen kan indelas i fyra delområden.

Område A

Beskrivning: Björksumpskog på tidigare dränerad torvmark.

Önskemål: Ytterligare skogsdikning bör undvikas liksom kalavverkning för eventuell omföreling till granskog.

Område B

Beskrivning: Blandskog av växlande ålder, dels ungskog av asp, dels granplantering med starkt inslag av ek, dels äldre gran-
skog. - Enligt uppgift berörs västra delen av ett för
landstingets räkning fastställt planområde.

Önskemål: En redan påbörjad omföreling till ekskog bör fortsättas, då den ligger helt i linje med naturvårdens önskemål.

Område C

Beskrivning: Avser ravinen kring den östra källbäcken och dess källområde. Barrskogsmarker av växlande typ.

Önskemål: Bibehålles som ströv- och vistelsevänlig naturskog.

Område D

Beskrivning: Öppen betesmark vid Skåningstorp. En transformatorstation har uppförts ca 50 m från reservatsgränsen. Enligt uppgift planeras en väg mellan transformatorstationen och reservatet.

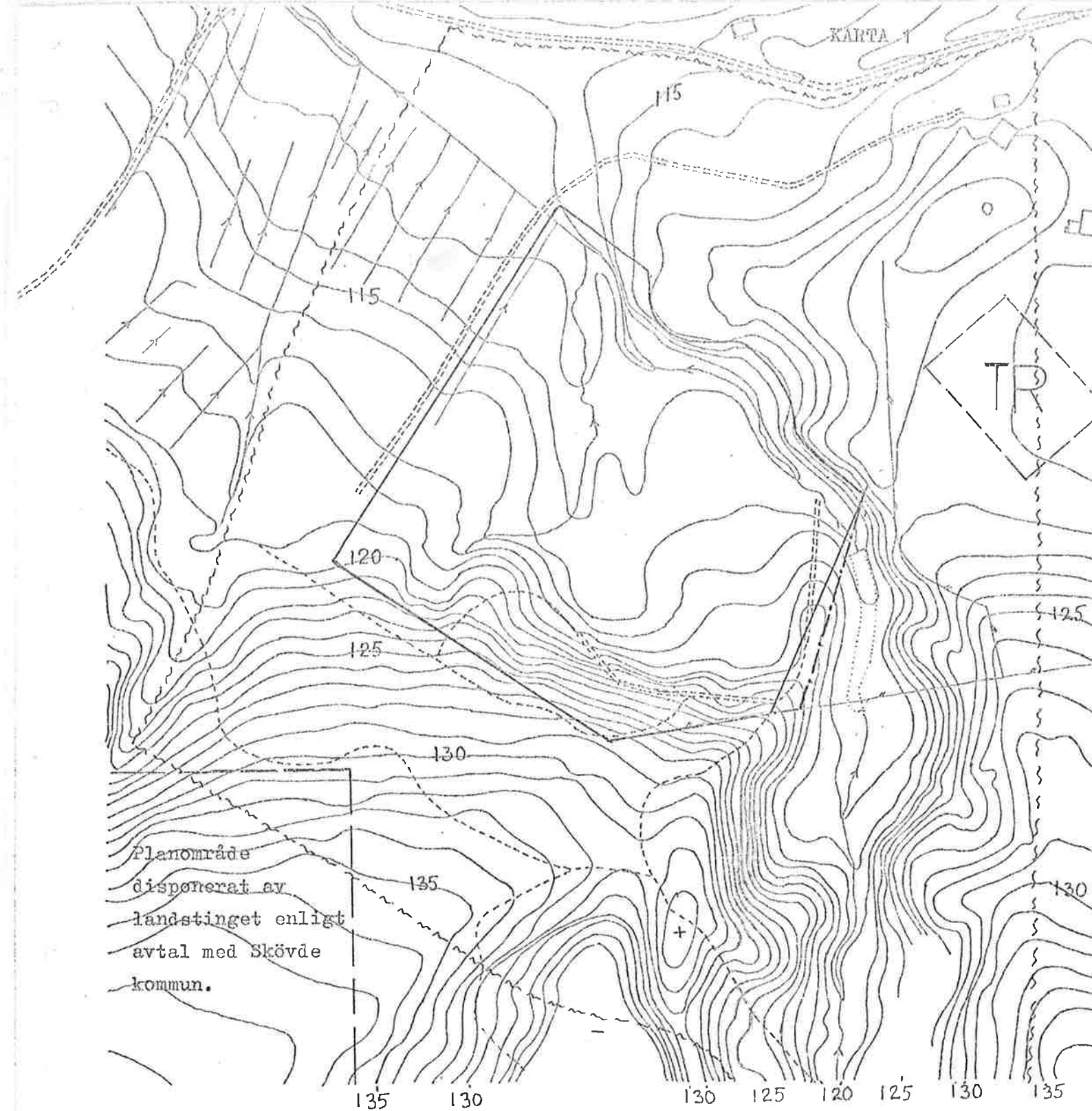
Önskemål: Betesmarken bibehålles öppen så länge detta är praktiskt genomförbart med tanke på djurhållning m.m. Om den planerade vägen måste dras fram just här, placeras den så nära transformatorstationen som möjligt samt böjs av mot norr tidigare än i föreliggande planförslag.

KOMMENTAR TILL AVSNITTET IIA

Det kulturellt-vetenskapliga intresset ligger bl.a. i att ostört av mänskliga ingrepp kunna följa den med olika hastighet pågående naturliga successionen hos kärrets olika växtsamhällstyper. Ett vegetationskomplex av Skåningstorpskärrets typ är sålunda ingen statisk förteelse. Vegetationen bygger upp kärrtorv och/eller kalktuff. Den gradvisa tillväxten medför att blöta samhällstyper utvecklas mot allt torrare sådana.

Så länge tillrinningen av kalkhaltigt grundvatten ur källorna fortsätter kan man räkna med att bäckfåror kommer att dränera dessa källor. Efter hand som kalktuff avsätts utmed bäckfåror och därigenom medför att kärrytan successivt växer i höjden kommer dessa bäckar helt naturligt att för eller senare tvingas in i nya fåror. Detta kan sålunda medföra att tidigare torrare växtsamhällen kan övergå i blötare sådana.

Av ovanstående framgår att den avgränsning av kärrets växtsamhällstyper som gäller idag inte kan ha någon generell giftighet i ett längre tidsperspektiv (100 år och mera). - I det i skötselplanen föreslagna tidsperspektivet (10 år) verkar den ovan beskrivna naturliga dynamiken så långsamt, att som mål kan anges exv. "Bibehållande av vegetationstypen enligt ovan", dvs enligt beskrivning i varje enskilt fall.

SKÅNINGSTORPSKÄRRET

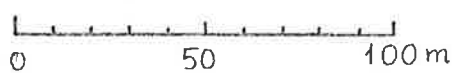
Skövde kommun

— Gräns för naturreservat

- - - Förslag till reviderad gräns

~~~ Preliminär gräns för buffertzon

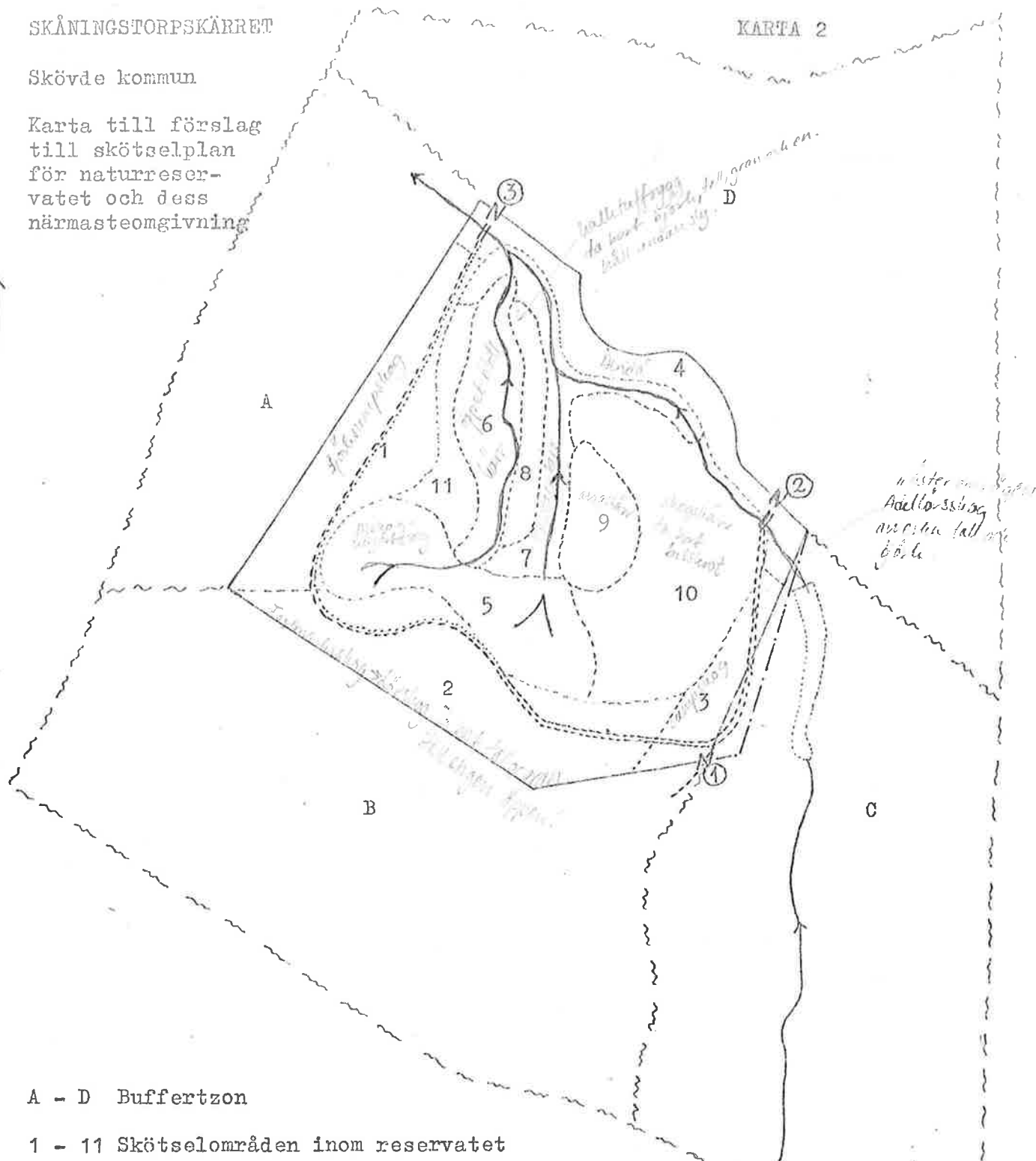
TR Transformatorstation

Bengt M P Larsson 1974

Skövde kommun

Karta till förslag
till skötselplan
för naturreser-
vatet och dess
närmaste omgivning

A - D Buffertzonen

1 - 11 Skötselområden inom reservatet

- Gräns för naturreservatet
- - - Förslag till reviderad gräns
- ~ ~ ~ Preliminär gräns för buffertzonen
- Befintlig väg inom reservatet
- ..... Tankbar ny väg
- = Spång
- N — Stängselgenomgång

0 50 100 m